

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

JUDr. Bc. Jan Ullmann

**Vývoj právní úpravy nejzávažnějších náboženských
zločinů a zločinů proti státu v římském právu s
důrazem na oblast trestního procesu**

Autoreferát disertační práce

Cíl disertační práce

Cílem disertační práce, jejímž názvem je „*Vývoj právní úpravy nejzávažnějších náboženských zločinů a zločinů proti státu v římském právu s důrazem na oblast trestního procesu*“, je vytvoření komplexního rozboru vývoje právní úpravy nejzávažnějších zločinů, které římské právo znalo, a to od počátku existence Říma jakožto městského státu, kdy právě náboženské zločiny tvořily fundament římského práva trestního, přes vývoj zkoumaných oblastí římského trestního práva v dobách římské republiky a dobách principátu a dominátu, v nichž docházelo k postupnému přizpůsobování trestního práva územnímu, politickému i socioekonomickému rozvoji římské společnosti, přes *Codex Theodosianus*, až po vládu císaře Iustiniana a *Corpus Iuris Civilis*, jakožto vrcholnou kodifikaci římského práva, a to včetně práva trestního, na jejichž základě se následně utvářely právní řády evropských státních útvarů.

Cílem práce není pouze teoretický rozbor hmotněprávní a procesněprávní úpravy zkoumaných zločinů, nýbrž zejména popis a rozbor jednotlivých v pramenech zaznamenaných procesů s pachateli těchto zločinů, které v řadě případů slouží nejen jako ukázka praktické aplikace římského trestního práva, nýbrž lze na jejich základě rovněž v řadě případů (zejména ve vztahu ke starším římským dějinám, z nichž je dochovaných pramenů méně) dovodit pravděpodobnou podobu nedochovaných částí a institutů římského práva trestního.

Metodologie, obsah a členění disertační práce

V disertační práci se autor zabývá pouze veřejnoprávní částí římského práva trestního, tedy konkrétně vývojem nejzávažnějších zločinů proti státu a náboženských zločinů, jejich prapůvodu v rámci římského práva trestního, a rovněž i vývojem trestního procesu v rámci římského práva trestního veřejného.

Disertační práce je (pomineme-li úvod a závěr) rozdělena do pěti částí – Počátky vývoje trestněprávní úpravy v době královské, Vývoj trestněprávní úpravy v dobách římské republiky, Vývoj římského práva trestního za principátu, *Codex Theodosianus* a vývoj římského práva trestního za dominátu a *Codex Iustinianus*, přičemž tyto kapitoly jsou dle potřeby dále členěny.

V kapitole Počátky vývoje trestněprávní úpravy v době královské autor disertační práce čerpá primárně z díla historika Tita Livie, Dionýsie z Halikarnássu a dalších zdrojů a pramenů, a na jejich základě popisuje počátky vývoje zkoumaných zločinů, jakož i postupný vývoj

trestního procesu v době královské. Vzhledem k takřka úplné absenci popisu teoretické právní úpravy při zkoumání tohoto období hrají klíčovou roli historiky zachycené případy praktické aplikace trestního práva, a to jak v podobě záznamů prvních soudů s pachateli závažných provinění proti náboženským i společenským pravidlům, tak i v podobě nejrůznějších událostí, které z pohledu historiků žádný trestněprávní charakter neměly, ale čtenář se znalostí pozdějšího vývoje římského práva trestního z nich trestněprávní aspekt může vyčíst.

Kapitola Vývoj trestněprávní úpravy v dobách římské republiky je rozdělena do tří podkapitol: III.I. Vznik římské republiky, období rané republiky a *lex duodecim tabularum*, III.II. Vývoj trestního práva v dobách rozvoje římské republiky a III.III. Vývoj trestního práva v dobách vrcholné a pozdní římské republiky. Toto rozdělení je dáno skutečností, že republikánské státní zřízení trvalo několik set let, během nichž došlo ke značnému vývoji Říma – zatímco v počátcích římské republiky se jednalo o malý městský stát, v prvním století př. n. l. se již jednalo o velmoc ovládající značné množství provincií. Z toho zcela logicky vyplývají i rozdíly v římském právu trestním, které se vyvíjelo společně s Římem. Třetí podkapitola se z důvodu tohoto vývoje dále člení, a to na části upravující jednotlivé zločiny, které jsou zkoumány v této práci, a rovněž na část týkající se trestního procesu. V této podkapitole je již rovněž prováděn i rozbor vybraných fragmentů z iustiniánských Digest, které se odkazují na republikové zákony a jejichž původ nelze zařadit do doby principátu. Jednotlivé fragmenty Digest nejsou pouze překládány (což nicméně i samo o sobě v řadě případů poskytuje velmi podrobný náhled do vývoje zkoumaných zločinů), nýbrž i komentovány a zasazovány do kontextu s cílem analyzovat jejich význam, příčinu jejich vzniku a souvislost s dalšími zkoumanými fragmenty.

Následující kapitola, Vývoj římského práva trestního za principátu, popisuje, jak značí název této kapitoly, vývoj trestního práva v období principátu, a to konkrétně vývoj trestního procesu a jednotlivých zločinů, na které je tato práce zaměřena. Primárním zdrojem informací pro tuto kapitolu jsou iustiniánská Digesta, zkoumání vývoje trestního procesu i jednotlivých zločinů je tedy prováděno překladem a rozbořem jednotlivých relevantních fragmentů, které jsou rovněž spojovány do vzájemně souvisejících celků. Rovněž i tato kapitola je dále členěna na podkapitoly, a to podle jednotlivých zkoumaných zločinů, v samostatné podkapitole je rozebírán vývoj trestního práva procesního.

Další kapitola, *Codex Theodosianus* a vývoj římského práva trestního za dominátu, popisuje vývoj trestního procesu a jednotlivých zločinů, na které je tato práce zaměřena,

v období dominátu. Primárním zdrojem informací pro tuto kapitolu je *Codex Theodosianus*, jakožto nejvýznamnější zdroj informací o římském právu z tohoto období, tedy je postupováno obdobně jako v předchozí kapitole a autor této práce překládá a rozebírá vybrané fragmenty *Codexu Theodosianus*, které rovněž zasazuje do kontextu a spojuje je dle jejich vzájemných souvislostí. Rovněž i tato kapitola je dále členěna na podkapitoly, a to podle jednotlivých zkoumaných zločinů, v samostatné podkapitole je rozebírán vývoj trestního práva procesního.

Poslední kapitola se zabývá fragmenty *Codexu Iustinianus*, které představují rozdíly v římském právu trestním oproti předcházejícím kapitolám. V této kapitole tedy autor postupuje obdobně jako v předchozích dvou kapitolách s tím, že tato kapitola je již členěna pouze na dvě podkapitoly, a to na podkapitolu věnující se hmotněprávním a kapitolu věnující se procesněprávním změnám.

Výsledky disertační práce

V disertační práci se autor věnuje vývoji římského práva trestního od doby královské až po *Corpus Iuris Civilis*. Zkoumáno je jak hmotné právo, kdy se autor zabývá vznikem a vývojem nejzávažnějších světských i náboženských zločinů, jako jsou velezrada, vražda a travičství, otcovražda a svatokrádež, tak i procesní právo, kdy autor popisuje postupný vývoj římského trestního procesu, u něhož se zabývá nejen samotnou podobou procesu, nýbrž i veškerými souvisejícími trestněprávními instituty, jako jsou místo konání procesu, forma a obsah obvinění, procesní lhůty a soudní dny, možnosti zajištění obviněného během procesu, tresty a další.

Při popisu výsledků disertační práce má smysl postupovat chronologicky, tedy obdobným postupem, jakým byla strukturována celá disertační práce. Začneme-li tedy dobou královskou, můžeme konstatovat, že římské právo trestní vzniklo již společně s Římem samotným. Jak z popisu položení základů římského práva trestního za doby vlády krále Romula, tak i z popisu vývoje římského práva trestního za vlády dalších římských králů je patrné, že římské trestní právo úzce souviselo s římským náboženským kultem, ba dokonce měly značný přesah. Zájmy chráněné trestním právem v tomto období představovaly ty vůbec nejdůležitější zájmy Říma jako takového, tedy jim římská společnost přisuzovala značný náboženský význam (jednalo-li se tedy o jednání, které mělo potenciál značně poškodit či dokonce zničit celý Řím, čehož je typickým příkladem zrada, pak je z pohledu rané římské

společnosti samozřejmě, že takový čin, byl-li spáchán některým z římských občanů, rozzlobil jejich božstva). S tím úzce souvisí i postavení římského krále, který nejenže zosobňoval absolutní světskou moc, nýbrž byl i hlavou náboženského kultu, *pontifikem maximem*. Pokud tedy římský král soudil a trestal pachatele zločinů, jednalo se de facto o trestní proces jak z pohledu světského práva, kdy cílem bylo znemožnit další páchání daného zločinu ze strany jeho pachatele, potrestání daného pachatele, ale i odstrašení dalších osob od opakování daného zločinu, tak i z pohledu náboženství, kdy cílem bylo usmířit bohy rozhněvané porušením náboženských pravidel i *mores maiorum*. Rovněž v době královské došlo i ke zřízení funkce pontifiků, kteří působili jako soudci v náboženských záležitostech a měli pravomoc udílet a vykonávat tresty za provinění proti náboženským pravidlům.

Doba královská však byla pro vývoj římského práva trestního významná nejen z hmotněprávního hlediska, ale zejména z procesněprávního. Již v samotných počátcích existence Říma byla stanovována základní procesní pravidla, jako bylo určení soudních dnů či zapojení dalších osob do trestního procesu, které postupně vyústilo až ve zřízení nové magistratury, *duumviri perduellionis*, pro vedení procesů se zrádci. Rovněž už v době královské se objevuje první případ využití možnosti obrátit se na lidové shromáždění, zárodek pozdějšího *ius provocationis*, zcela klíčového procesního institutu římského trestního práva, jakož i možnost ukončení trestního procesu před vydáním rozhodnutí tím, že obviněný dobrovolně odešel do vyhnanství.

Na římské právo trestní měla významné dopady změna královského v republikánské zřízení. V první řadě došlo k rozdělení světských a náboženských funkcí, pravomoci krále byly rozděleny primárně mezi konsuly, kteří z hlediska trestního práva získali absolutní soudní pravomoc, a nejvyššího pontifika, který se sborem pontifiků soudil a trestal náboženské přečiny. Zásadní změnu však představovalo až uzákonění *ius provocationis* pomocí *lex Valeria de provocatione*. Toto právo obrátit se na centurijní shromáždění proti rozhodnutí magistráta, kterým byl uložen hrdelní či tělesný trest, později též i pokuta, bylo v následujících desetiletích i staletích hojně používáno a představovalo jednu z nejsilnějších možností procesní obrany proti případnému zneužití pravomocí magistrátem či jen proti nesprávnému rozhodnutí magistráta. Neméně významnou změnou z hlediska vývoje trestního procesu v době rané římské republiky bylo zavedení funkce tribuna lidu, který mohl do trestních procesů zasahovat pomocí svého *ius intercessionis*. Tribuni lidu rovněž mohli sami obžalovávat a vést soudy s jinými římskými občany, a to prostřednictvím *consilia plebis tributa*.

Z hlediska nově vzniklých magistratur zapojených do trestního procesu máme z doby rané římské republiky první dochovanou zmínku o participaci *quaestores* na trestním procesu, a to v podobě určení soudní lhůty a rovněž zajištění výkonu trestu. A z pohledu trestněprávního systému byly rovněž podstatné mimořádné magistratury v podobě diktátora a decemvirů, kteří z hlediska trestního práva měli mimořádné postavení, jelikož proti jejich rozhodnutí nebyla možnost obrátit se na lidové shromáždění, ačkoli mohli samostatně rozhodovat i o hrdelních zločinech a trestat římské občany i smrtí. Decemvirové však neměli význam pro vývoj římského trestního práva pouze jako mimořádná magistratura, proti jejímuž rozhodnutí nebylo možné obrátit se na lidové shromáždění, ale zejména tím, že za jejich panování byl vydán Zákoník dvanácti desek, v němž byla mimo jiné stanovena i klíčová základní pravidla římského trestního práva, jako je přijímání zákonu stanovících trest smrti pouze centurijním shromážděním a zákaz usmrcení občana bez soudu. V *leges duodecim tabularum* byl rovněž stanoven trestu smrti za zradu.

K vývoji v této době docházelo i ve vztahu k náboženským zločinům, kdy z popsaných případů vyplývá, že tyto procesy vedl *pontifex maximus* a sbor pontifiků, kteří představovali žalobce, vyšetřovatele i soudce, a nakonec zajišťovali i samotný výkon hrdelního trestu.

Rovněž i v době rozvoje římské republiky, tedy ve čtvrtém až druhém století př. n. l., docházelo ke značným změnám římského trestního práva hmotného i procesního, a to zejména vlivem rozšiřování římské republiky a rovněž v důsledku značných společenských a politických změn – prakticky v celém tomto období dochází k politickým bojům plebejů s patricijí, které se často přelévaly i do trestněprávní roviny, o čemž svědčí i řada zaznamenaných trestních procesů. Již v tomto období se setkáváme s celou řadou nových zločinů, jako je travičství, *peculatus* či *crimen repetundarum*, znesvěcení a vykradení chrámu a řadou dalších zločinů.

Z procesního hlediska se můžeme v tomto období setkat s několika změnami. První z nich je zrušení uděleného trestu, konkrétně doživotního vyhnanství či trestu vězení. Dále se objevuje poprvé institut, který bychom dnes nazvali „spolupracujícím obviněným“, kdy byla svědkovi slíbena beztrestnost, a dokonce i odměna, sdělí-li magistrátům informace nezbytné pro vyšetření zločinu.

V době vrcholné a pozdní římské republiky, tedy ve druhém a prvním století př. n. l. docházelo k významnému procesněprávnímu vývoji, oproti předchozím obdobím je však toto období výrazně bohatší z hlediska vývoje římského trestního práva hmotného.

Co se týče procesního práva, prakticky v celém tomto období je klíčové postupné etablování soudních porot, *quaestiones*, a to nejprve v podobě mimořádně svolávaných soudních porot k vedení konkrétního trestního procesu (či skupiny souvisejících procesů), ale postupně čím dál častěji v podobě stálých soudních porot, přičemž vrcholem legislativního zakotvení soudních porot jsou reformy Lucia Cornelia Sully, kterými bylo zavedeno osm stále zasedajících soudních porot a posílen soubor soudců, z nichž byly členové *quaestiones* vybíráni.

Hmotněprávní vývoj byl, snad až na *sacrilegium*, u něhož lze zásadnější vývoj dohledat až v době císařské, skutečně rozsáhlý. Zločin velezrady, vraždy a travičství i zločin otcovraždy byly v tomto období poprvé upraveny samostatnými zákony, zaměřenými vždy na daný zločin. Tato skutečnost představuje významný posun oproti dosavadnímu vývoji, jelikož zkoumané zločiny byly výše popsány zákony jasně vymezeny a definovány, byla upravena případná specifika trestních procesů s pachateli těchto zločinů a rovněž byly stanoveny tresty pro jejich pachatele.

Zločin velezrady byl ve zkoumaném období byl upraven několika zákony, přičemž již první z nich, *lex Appuleia de maiestate*, pro tento zločin přinesla nové označení, *crimen maiestatis*. Jednalo se o zločin s relativně širokou skutkovou podstatou, za jeho spáchání byli odsouzeni jak neúspěšní římsí vojevůdci, tak i římsí občané, kteří se provinili pobízením spojenců k povstání proti Římu. V rámci Sullovských reforem bylo následně pod skutkovou podstatu velezrady zařazeno i vedení války správcem provincie mimo území jemu přidělené provincie či i jen pouhé překročení hranice provincie s vojskem bez souhlasu senátu či lidového shromáždění. Původně stanoveným trestem za velezradu bylo usmrcení, Gaius Iulius Caesar však zákonem trest upravil na doživotní vyhnanství.

Též pro vývoj dalšího ze zkoumaných zločinů, zločinu vraždy a travičství, byly klíčové trestněprávní reformy Lucia Cornelia Sully. *Lex Cornelia de sicariis et veneficis* rovněž stanovila velmi širokou skutkovou podstatu tohoto zločinu, jako vrahové a traviči byli stíháni a trestáni nejen vrahové a traviči, jak by bylo snadno odvoditelné ze samotného názvu zákona, ale též osoby ozbrojující se za účelem vraždy nebo loupeže, žháři, magistráti, kteří umožní křivé svědectví s cílem odsouzení nevinného, osoby, které křivě svědčí za účelem usmrcení nevinného, dále osoby, které připravují, přechovávají či prodávají jedy, mastičkáři prodávající určité uvedené byliny a nakonec i osoby, které obětují za účelem přivolání neštěstí na jiného.

Stanoveným trestem dle Corneliova zákona o vrazích a travičích bylo vypovězení na ostrov a propadnutí veškerého majetku.

Zločin otcovraždy, *parricidium*, byl upraven prostřednictvím *lex Pompeia de parricidiis*. Vzhledem k tomu, že se Pompeiův zákon odkazuje na *lex Cornelia de sicariis et veneficis*, je pravděpodobné, že v době Sullových reforem byla otcovražda vnímána jako podskupina vraždy, a proto nebyla specificky upravena samostatným zákonem.

Co se týče období principátu, k velice významnému vývoji došlo v tomto období v oblasti trestního procesu, kdy postupně zanikal republikánský typ řízení před soudními porotami, který byl nahrazován mimořádným soudním řízením, *cognitio extra ordinem*, v němž v první instanci soudili správci provincií, *praefectus Urbi* nebo prefekt praetoriánů (přičemž proti rozhodnutí prefekta praetoriánů odvolání se nebylo přípustné), odvolací instanci představoval císař.

Klíčovou částí trestního procesu bylo *inscriptio*, písemný záznam žaloby, jehož vytvoření bylo nezbytné pro zahájení trestního procesu. Bylo-li žalobcem potvrzeno *inscriptio*, žalobce se tím vystavoval riziku trestu, pokud by nenaplnil svoji procesní roli žalobce. Samotná možnost podání obvinění byla značně omezena, nemohli jej podat nezletilci, ženy, vojáci, úředníci, propuštěnci vůči svým patronům a řada dalších osob. Podání obvinění bylo rovněž omezeno i minimální hodnotou majetku žalobce.

Co se týče dalších procesněprávních pravidel, bylo stanoveno, že trestní procesy se mají konat v místě spáchání zločinu, že není možné obvinít osobu z jednoho zločinu podle různých zákonů či že trestní proces byl ukončen smrtí obviněného (s výjimkou velezrady). Dále byla stanovena pravidla pro souzení obviněného v jeho nepřítomnosti (s fikcí přítomnosti, jelikož soudit nepřítomnou osobu nebylo možné), povinnost výslechu obviněných v nejkratším možném čase, byl stanoven zákaz mučení svobodných osob (opět s výjimkou zločinu velezrady) a rovněž došlo k systematizaci udílených trestů, které byly seřazeny dle jejich závažnosti.

Zločin velezrady byl v období principátu nově upraven pomocí *lex Iulia maiestatis*, která jej zcela redefinovala a významně rozšířila jeho skutkovou podstatu – pod *crimen maiestatis* již primárně nespádala jen nekalá jednání správců provincií, nově se rovněž jednalo takřka o jakékoli pobuřování, vyvolávání nepokojů, urážka císaře či spolčování se s nepřáteli Říma, zločin velezrady tedy v principátu mohli spáchat i obyčejní občané. Zločin velezrady byl

římským právem vnímán jako natolik závažný, že na něj trestněprávní systém pamatoval celou řadou výjimek z obvyklých postupů. Vznášet obvinění ze zločinu velezrady tak mohl kdokoli, včetně osob, kterým bylo podávání obvinění obecně zakázáno. Osoby obviněné z velezrady bylo možné podrobit mučení. A *crimen maiestatis* dokonce mohly být stíhány a trestány i posmrtně, aby bylo možné zabavit majetek pachatelů.

Co se týče zločinu vraždy a travičství a rovněž i zločinu otcovraždy, v období principátu docházelo pouze k jejich drobnějším úpravám, nikoli k rekonstrukci, jako tomu bylo u zločinu velezrady. Pod skutkovou podstatu vraždy a travičství byly nově přidány úmyslné potraty a došlo k diferenciaci trestů za vraždu podle původu pachatele. Co je však podstatnější, došlo k podrobnějšímu vydefinování nutné obrany, kdy zabití nebylo považováno za vraždu, a rovněž k vydefinování toho, co bylo považováno za „úmysl vraždit“ a co již nikoli. U *parricidia* byly vlády císaře Hadriana Augusta rozlišeny tresty podle blízkosti příbuzenství mezi pachatelem a obětí, od *poena cullei* v případě nejbližších kognátů po klasický hrdelní trest v případě ostatních příbuzných. Přinejmenším v jednom ohledu došlo k poměrně výraznému zpřísnění právní úpravy tohoto zločinu, a to v podobě možnosti trestního stíhání spolupachatelů otcovraždy, a to i pokud nebyli příbuzní oběti (stačilo, aby příbuzným byl pouze jeden ze spolupachatelů).

U náboženských zločinů je podstatným vývojem vydání *lex Iulia peculatus et de sacrilegis et de residuis*, která mimo jiné upravovala *sacrilegium*. Tento zákon stanovoval skutkovou podstatu svatokrádeže, pod níž byla podřazena jakákoli krádež peněz či majetku sloužícímu k náboženským účelům. Rovněž byly stanoveny tresty za svatokrádež, a to ty nepřísnější – předhození divé zvěři, upálení zaživa či oběšení pachatele (ovšem v určitých méně závažných případech měly být udíleny mírnější tresty jako *deportatio in insulam*).

V období dominátu je trestněprávní vývoj ztělesněn vydáním *Codexu Theodosianus*, jakožto kodifikací upravující mimo jiné i oblasti trestního práva hmotného a procesního. V oblasti trestního procesu je důležité, že v dominátu je již *cognitio extra ordinem* jediným používaným typem trestního procesu. I nadále se jednalo o dvojinstanční řízení, s možností odvolání se ke druhému stupni, avšak druhý stupeň již nemusel být císař – jednalo-li se o odvolání proti rozhodnutí správce provincie, rozhodoval o odvolání *vicarius*, nově zřízený typ úředníka, který byl pověřen řízením diecéze, tedy územního celku stojícího nad provinciemi, na které byla Římská říše rozdělena.

Co se týče místa konání trestních procesů, stejně jako za principátu platí i v dominátu obecné pravidlo, že proces měl být konán v místě spáchání zločinu. Z tohoto pravidla však byla

stanovena výjimka, a to pro pachatele z řad *ordo senatorii*, kteří měli být souzeni v Římě, a to za asistence *Iudicium Quinquvirale*, pětičlenného soudního sboru složeného z příslušníků *ordo senatorii*.

Codex Theodosianus dále upravuje i procesní lhůty, u nichž klade důraz na rychlý průběh trestního procesu, přičemž proces musel být dokončen do jednoho roku od vznesení obvinění. Dále jsou ve fragmentech věnovaných trestnímu právu procesnímu upraveny soudní dny (připadající přibližně na dvě třetiny roku) a, stejně jako za principátu, povinnost písemného zápisu obvinění.

Dalšími důležitými instituty trestního procesu řešenými v *Codexu Theodosianus* jsou vazební věznění a peněžitá záruka, které se sice objevují již před dominátem, ale teprve v období dominátu jsou detailně a systematicky upraveny a je stanoveno, v jakých případech mohou být aplikovány a jaké při jejich aplikaci mají být dodrženy podmínky.

Codex Theodosianus rovněž upravuje i oblast římského trestního práva hmotného, a to včetně zločinů, které jsou předmětem této práce. Ve vztahu ke zločinům velezrady, vraždy a travičství a otcovraždy nepředstavoval *Codex Theodosianus* zásadní změny, spíše jejich drobná doplnění a úpravy. Například pod *crimen maiestatis* bylo nově zařazeno i spiknutí s cílem vraždy císařského rádce nebo senátora. Další změnou bylo trestání synů pachatelů odsouzených za velezradu, jelikož nejenže byl pachateli zabaven majetek, ale jeho synům bylo odňato právo dědit, byli prohlášeni za bezectné a nebylo jim dovoleno sloužit státu či obdržet jakékoli pocty.

U náboženských zločinů oproti tomu dominát znamenal klíčové období, jelikož v *Codexu Theodosianus* nacházíme celou řadu nových náboženských zločinů, ať již věštění a astrologii nebo lidské oběti. S nabýváním křesťanství na významu rovněž docházelo k postupné kriminalizaci původního římského náboženství, a to nejprve formou kriminalizace obřadů a chrámů, následně i samotného nevyznávání křesťanské víry.

V poslední kapitole věnované *Codexu Iustinianus* jsou zkoumány změny trestního procesu a zkoumaných zločinů, které představovaly rozdíl oproti předchozí právní úpravě. Co se týče trestního procesu, nejvýznamnější změny oproti *Codexu Theodosianus* představuje znovuzavedení zásady *ne bis in idem*, s čímž souvisí i zákaz opětovného podání již jednou staženého obvinění. Dále došlo například k prodloužení lhůty pro dokončení trestního procesu z jednoho roku na dva roky.

Co se týče hmotněprávních změn, skutková podstata zločinu velezrady podle *Codexu Theodosianus* doznal určitého rozšíření, a to o urážky úředníků. Ve vztahu k náboženským zločinům lze v *Codexu Theodosianus* pozorovat další pokračování snahy o kriminalizaci jiné než křesťanské víry, kdy za *sacrilegium* bylo postupně považováno nejen obětování pohanským bohům, ale dokonce i nedodržování či porušování posvátnosti křesťanských náboženských pravidel. Kromě svatokrádeží pohanů souvisejících s převládnutím křesťanství však *sacrilegium* bylo rozšířeno i o vykrádání hrobů či zpochybňování rozhodnutí císaře.

Charakteristiky původního řešení a použitých zdrojů

Autor disertační práce čerpá primárně z původních pramenů, a to zejména z pro vývoj římského práva veřejného klíčových pramenů, jako je *Codex Theodosianus*, *Codex Iustinianus a Digesta seu Pandectae*, ve vztahu ke starším dějinám čerpá primárně z děl historiků Tita Livia *Ab urbe condita libri* a Dionýsia z Halikarnássu *Antiquitates Romanae*. Dále autor čerpá rovněž i z děl Marka Tullia Cicera, Paula či Publia Cornelia Tacita.

Autor dále čerpá i z odborné literatury, a to zejména z děl odborníků na římské právo veřejné působících ve Velké Británii a v USA, ale rovněž i z děl odborníků působících v Itálii a v České republice.

Shrnutí disertační práce v anglickém jazyce

This work, which title is „*The development of the legal regulation of the most serious religious crimes and crimes against the state in Roman law with an emphasis on the area of criminal procedure*”, presents a comprehensive analysis of the development of the legal regulation of the most serious crimes known to Roman law, such as treason, murder, rapine, arson, parricide and also religious crimes, from the beginning of the existence of Rome as a city-state, when it was religious crimes that formed the foundation of Roman criminal law, through the development of the examined areas of Roman criminal law in the times of the Roman Republic and the times of the principate and dominate, in which there was a gradual adaptation of criminal law to the territorial, political and socio-economic development of Roman society, through the *Codex Theodosianus*, to the rule of Emperor Iustinian and the *Corpus Iuris Civilis*. This work is not only a theoretical analysis of the substantive and

procedural law of the examined crimes, but also contains a description and analysis of individual trials with the perpetrators of these crimes recorded in the historical sources, which in many cases serve not only as an example of the practical application of Roman criminal law, but they can also be used in a number of cases (especially in relation to older Roman history, of which there are fewer preserved sources) to deduce the probable form of the non-preserved parts and institutes of Roman criminal law. Due to the importance of the role of the criminal process within the system of Roman criminal law, a significant part of the work is the analysis of the development of the Roman criminal process, also from its beginnings in the time of the king to the dominate, and in this work, in addition to the development and course of the Roman criminal process, various types of the magistracies and authorities that participated in criminal trials are also described, as well as the development of a number of different procedural institutes and punishments for individual crimes.